

Dějiny farnosti Radenín

Karel Vošta

Při zpracovávání historie některé lokality je obvykle věnována na prvním místě pozornost jejím šlechtickým majitelům. Při tom nejstarší zmínky o urozených držitelích řady obcí mnohdy pocházejí z pramenů církevní provenience: konfirmačních a erekčních knih. Pro prostého člověka středověku a raného novověku měl stejný, možná i větší význam vztah k moci duchovní, která byla v jistém smyslu také pozemkovou vrchností. Šlechtickému majiteli odváděl poddaný feudální rentu, ať už ve formě peněžní či naturální. Příslušnému duchovnímu správci pak každoroční poddanské desátky, poplatky za náboženské úkony, často i platby za propůjčený dobytek (železné krávy) a konal robotní povinnosti. Stručně řečeno: tehdejší člověk se bez faráře a kostela neobešel. Stejně tak se farář neobešel bez věřících.

Uvádí se, že síť více než 2000 farních beneficí se v Čechách ustálila na konci 13. století.¹ Šlechtické vrchnosti měly takzvané patronátní (podací) právo, na jehož základě směly prezentovat klerika k farnímu nebo oltářnímu beneficiu na svém panství. Prezentovaného klerika schválila (arci)biskupská kancelář konfirmační listinou a vlastní obřad uvedení (instalace) nového faráře prováděl některý duchovní z blízkého okolí.²

Farní kostel svaté Markéty v Radeníně vznikl snad již před rokem 1300.³ Z doby předhusitské známe dohromady šest zdejších duchovních správců. Na počátku roku 1363 zemřel farář Martin. 20. března prezentovali ke kostelu kněze Petra z Čechtic (Czekczicz) místní vladykové, a sice Markéta, Jan z Radenína a jeho bratři. Instalaci provedl farář z Hrob.⁴ Petr (jehož přídomek může značit původ stejně jako předchozí působiště) je doložen jako jeden ze svědků v listině z roku 1366, jíž vladykové v nedaleké Budislavi obdarovali tamní kostel lesem, z jehož užitků měly být dotovány zvláštní mše.⁵

Po Petrově smrti v roce 1367 podávali nového faráře rytíř Jan a Markéta, vdova po Mikulášovi z Radenína. Novým knězem se stal 13. dubna Oneš ze Srbic (u Domažlic), uvedený v držení obročí farářem choustnickým.⁶ Poněkud nejasně působí zápis v další konfirmační knize, podle níž byl Oneš po Petrově smrti prezentován 21. dubna 1371, a to Janem a Mikulášem, který už byl zřejmě léta po smrti.⁷

---

¹ Zdeňka Hledíková, *Struktura kléru ve středověkých Čechách*, in: Z. Hledíková, *Svět české středověké církve*, Praha 2010, s. 57.

² Z. Hledíková, *Pražské arcibiskupství a písemná kultura ve středověku*, in: tamtéž, s. 343.

³ Fara je doložena v popisu diecéze pražské z let 1344-50. Roman Cíkhart, *Minulost Táborska*, Tábor 1946, s. 6.

⁴ Josef Emler (ed.), *Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica Pragensem per archidioecesim I-2* (dále LC), Pragae 1874, s. 8.

⁵ Clemens Borový (ed.), *Libri erectionum archidioecesis Pragensis saeculo XIV. et XV* (dále LE), liber I, Pragae 1873, s. 61.

⁶ LC I-2, s. 82.

⁷ LC II, s. 50.

Oneš zůstal duchovním správcem v Radeníně přes tři desetiletí. Figuruje rovněž v jednání o směně pozemků mezi farářem v Plané nad Lužnicí a chýnovským purkrabím Janem Chabrovcem z Chabrovic, který se roku 1402 rozhodl vybudovat u vsi Košic rybník na části farních gruntů.⁸

Po Onešově rezignaci v roce 1405 patroni Konrád z Tučap a Petr z Radenína prezentovali 9. září kněze Filipa, rodáka z Chýnova.⁹ Ten zde vydržel do července 1412, kdy jej vystřídal Jaxo (Jakeš, Janek), farář z Českého Rudolce, po souhlasu Václava Konopě z Radenína, jinak z Heřmanic.¹⁰ Další směna fary (na přelomu 14. a 15. století velmi častý jev) proběhla již 2. prosince 1413. Tehdy Janek směnil svou radenínskou prebendu s knězem Michaelem za oltářnictví Těla Kristova v Bošilci. Stalo se tak za souhlasu patrona Buška z Jedlan, nového kněze uvedl opět farář z Hrob.¹¹

Důchody farního benefícia ve středověku pocházely v zásadě ze tří zdrojů: z půdy (ať již v přímé držbě církevní instituce nebo z poukázaných platů poddaných), desátků ve formě snopového nebo vyláčeného obilí a akcidenčních platů, což byly štolové poplatky za různé náboženské obřady.¹² Přibližnou výši zámožnosti toho kterého farního benefícia lze stanovit konvenčním výpočtem jako dvacetinásobek ročního papežského desátku, odváděného farářem skrze děkana Svatému stolci. Radenín náležel v druhé polovině 14. století do bechyňského arcijáhenství a v jeho rámci mezi 52 až 55 farnostmi chýnovského děkanátu. V letech 1369-1405 platil radenínský farář 9 grošů půlročního papežského desátku, stejně jako farář v Hrobech.¹³ Radenín tak patřil mezi 49 chudších far v arcijáhenství, odvádějících desátek v rozmezí 5,5-10 grošů.¹⁴ Pro srovnání farář v Chýnově platil půlročně 21 grošů, klerik v Choustníku pouze 7. Rámcově tak lze stanovit výši ročního příjmu radenínského faráře na 6 kop grošů, bez akcidenčních platů. Průměr v chýnovském děkanátu činil 12,8 kop.¹⁵

Jak je všeobecně známo, bylo Tábořsko jedním z ohnisek radikální církevní reformace. Nespokojenost s chováním církve, způsobená jejím relativním mravním úpadkem, zámožností, fiskalismem, dvoj- a trojpapežstvím i značným přebytkem bezprizorních kleriků vedla k laickému přijímání z kalicha a posléze k husitským válkám, během nichž řada farností

---

⁸ LE VI, s. 296-297.

⁹ LC VI, s. 156.

¹⁰ LC VII, s. 59.

¹¹ Tamtéž, s. 99.

¹² Rostislav Nový, *K sociálnímu postavení farního kléru v Čechách v době předhusitské*, Sborník historický 9, 1962, s. 175.

¹³ Wáclav W. Tomek (ed.), *Registra decimarum papalium čili Registra desátků papežských z dieceze pražské*, Pojednání Královské české společnosti nauk VI, sv. 6, Praha 1873, s. 64-65.

¹⁴ Hledíková, *Struktura kléru*, s. 59.

¹⁵ Nový, *K sociálnímu postavení farního kléru*, s. 178.

zanikla. Léta 1415-1419 byla obdobím zápasu o fary mezi stranou pod obojí a pod jednou. Radenín je řazen mezi fary kališnické, a to patrně proto, že zdejší patron Václav Konopě podepsal stížný list proti upálení M. Jana Husa¹⁶ a jeho nový držitel Chval ze Žďáru asi náležel ke služebníkům tehdy ještě kališnicky orientovaného Oldřicha z Rožmberka.¹⁷ Se stoprocentní jistotou příslušnost Radenína ke kalichu nelze určit. Zrovna tak z dostupných pramenů nevíme, zda fara po roce 1420 skutečně zanikla (jak uvádí literatura), nebo byla obsazována dál kališnickými kněžími. Následující majitelé Radenína si při vkladech do zemských desek nechávali zapsat i „podací kostelní“. To máme doloženo jak u majetkového dělení bratří Oldřicha a Adama Smrčků z Mnichu, tak po smrti Jiříka Homuta.¹⁸

Smrčkové vlastnili též sousední Hroby, kde fara existovala i po husitských válkách. Podělili se o patronátní právo a nechávali se tam pohřbívat. Rožmberský kancléř Jiřík Homut z Harasova držel od roku 1596 většinu bývalého choustnického panství, od roku 1599 i Radenín. Vyznáním náležel k utrakvistům, ale jeho sňatek se odbyval před katolickým knězem.¹⁹ Pod vlivem Petra Voka prý nakonec inklinoval k Jednotě bratrské, za níž byl zvolen jedním z defensorů dolní (kališnické) konsistoře.²⁰ Na svém panství obnovil někdejší farní kostel ve Mlýnech.²¹ K radenínskému kostelu, který se stal rodinným pohřebištem, nechal s manželkou Alžbětou z Cimburka pořídit dva nové zvony (1610).²²

Po Homutově smrti roku 1616 bylo panství rozděleno mezi dcery Johanku Vlkovou z Kvítkova a Zuzanu, provdanou (1621) za katolíka Jana Černína z Chudenic. Již po prohrané bělohorské bitvě, ale ještě před počátkem intenzivní rekatolizační činnosti, psala Alžběta Homutová z Cimburka dceři Zuzaně ve věci přijetí nového faráře: „*Psala sem vám, zdá se mi tuším prvé, o toho kněze, jak bejval v Horním Bukovsku, že jest dobrý kazatel a příkladný kněz i taky arcibiskupa svěcení, že by se mi zdálo, abychte jej přijali do Chustnice, než by vám potom nějakého jiného dali, tento vám nynější zajisté nevostane*“.²³ Z toho je zřejmé, že v Choustníku (tehdejší Zuzanině podílu) byl v březnu 1622 ještě kněz pod obojí.

¹⁶ Stejně tak pravděpodobní spolupatroni Jan z Radenína a Bušek z Jedlan.

¹⁷ František Šmahel a kol., *Dějiny Tábora I-I*, České Budějovice 1988, s. 224, 312-314.

¹⁸ August Sedláček, *Hrady, zámky a tvrze království českého IV: Vysočina tábořská*, Praha 1884, s. 321-322; V berním rejstříku r. 1615 je na Homutově panství jen jediná fara (tj. Choustník). A. Sedláček (ed.), *Rozvržení sbírek a berní r. 1615 dle uzavření sněmu generálního nejvyššími berníky učiněné*, VKČSN 1869, 6-3, s. 34-35.

¹⁹ Místo dožádaného opata milevského oddával tolerantní děkan Diviš Nepomucký z Jindřichova Hradce. Václav Březan (ed. Jaroslav Pánek), *Životy posledních Rožmberků II*, Praha 1985, s. 497.

²⁰ Zdeněk Kalista (ed.), *Korespondence Zuzany Černínové z Harasova s jejím synem Humprechtem Janem Černínem z Chudenic*, Praha 1941, úvodní studie.

²¹ Roman Cihhart, *Popis Tábořska*, Tábor 1947, s. 110 a 128..

²² Ještě v 19. století byl v choustnické sakristii svatováclavský obraz s nápisem z r. 1605, v němž je „kollator“ Homut titulován jako „pán evangelický“. Jan Veselý, *Dějiny hradu a panství Choustníka*, Praha 1870, s. 46-47.

²³ František Dvorský (ed.), *Mateř a dcera Zuzany Černínové z Harasova: Listy Alžběty Homutovny z Cimburka a Elišky Myslíkovny z Chudenic*, Praha 1890, s. 36.

Podrobně zachycuje stav duchovní správy v okolí protokol komisaře Davida Prachovského z Horšteinu, sepsaný při jednání v Jindřichově Hradci na počátku září 1624.²⁴ Je rovněž dokladem nominální existence radenínské farnosti. Při tehdejší kritice nedostatku katolického kněžstva spravoval fary v Hrobech, Pohnání, Ratibořicích a Radeníně chýnovský kněz Adam Vísner. Jako patron radenínského kostela je zapsán *haereticus* Jan Vlk z Kvítkova. Faru v Choustníku, spolu s (patrně nominálními) farami Dobešov, Mlýny a Křeč spravoval černovický farář Marcus Firle. O patronovi choustnického kostela Janu Černínovi neměli shromáždění duchovní jasno, zda je kacífem nebo katolíkem. Vlk zanedlouho pro svou víru s oběma dcerkami emigroval, zatímco Černín se v roce 1628 zavázal k provádění rekatolizace mezi svými poddanými.²⁵ Tehdy byl již pánem i na Radeníně.

Pro druhou polovinu 17. století existuje několik cenných zpráv o církevních poměrech na radenínském a choustnickém zboží, přesto z nich nejsou zřejmé všechny žádoucí údaje. Jedná se o písemnosti vyhotovované pro pražské arcibiskupství, které chtělo mít přehled o stavu duchovní správy na nejnižší úrovni. Ačkoliv se jedná o období pokročilé rekatolizace, stále nebyl překonán deficit kněží i další problémy.

Literatura uvádí, že se choustnický kostel sv. Václava nacházel od třicetileté války v troskách a obnoven byl v letech 1673-87; tehdy došlo i ke změně jeho zasvěcení.²⁶ Z farářské relace z roku 1677 vyplývá, že roku 1659 měl Choustník duchovního správce, kněze Plorancia, který zde i zemřel. Někdy před oním rokem 1677 vyhořela tamní fara, a tak choustničtí faráři pobývali v Radeníně. Jen v jediném roce 1671 je Radenín uveden jako samostatná farnost, zatímco Choustník je označen jako *parochia desolata cum 2 filialibus* (Mlýny a Křeč).²⁷ Duchovním správcem v Radeníně byl Matouš Severa (v roce 1703 administrátor v Hrobech, zemřel jako lokalista v Postupicích roku 1711). Poměry v letech 1672-75 nejsou známy, ale od roku 1676 je ve zповědních seznamech radenínský kostel trvale uváděn jako filiálka Choustníka. Ne tak v relaci faráře Víta Františka Žáka z roku 1677. Ta je nadepsána *Parochia Radeninensis alias Chusnicensis*. Tím, že kněz byl nucen sídlit v Radeníně, stal se filiální kostel svaté Markéty zčásti de facto kostelem farním, se vším, co k tomu náleželo. Jednalo se zejména o udělování svátostí, z nichž křty měly být vyhrazeny farním kostelům.

Z obou farářských relací známe některé cenné podrobnosti. V rámci farnosti, jejímž patronem byl tehdy hrabě Sporck, jsou uvedeny jednotlivé vsi s počty farníků, přínáležících ke každému

---

²⁴ František Mareš (ed.), *Rozvrh far v archidiakonátu Bechyňském r. 1624 mezi zbývající duchovenstvo*, Praha 1903, s. 20-22.

²⁵ Sedláček, *Hrady a zámky*, s. 322.

²⁶ Cikhart, *Popis Tábořska*, s. 70.

²⁷ Josef V. Šimák (ed.), *Zповědní seznamy arcidiecése pražské z let 1671-1725 V. (dílu II.-1)*, Bechyňsko, Praha 1928, s. 75 a 86; Národní archiv Praha, APA I, kniha č. 1321, sign. B11/13, fol. 133r-135v.

ze čtyř kostelů a kaplí (Choustník, Radenín, Křeč, Mlýny). Otázkou je, zda tyto lokality můžeme ztotožnit s farními obvody tak, jak byly před husitskými válkami, protože ony tři vsi náležely původně k hradu Choustníku.

Vesnice a farníci, příslušející ke kostelu radenínskému:

Ves	Počet duší
Radenín	68
Krtov	48
Chrbonín	56
Dlouhá Lhota	21
Celkem	193

Inventář radenínského kostela z roku 1677:

Oltáře	3
Kalich	ukraden
Kazule (ornáty)	6
Alby (spodní roucha)	2
Portatile (přenosný oltář)	1
Mappy (roušky)	3
Strophiola	10
Svícny cínové	2
Křtitelnice cínová	1
Nádobka na svčcenou vodu cínová	1

Není zde ale jasně řečeno, že by byl choustnický kostel v nevyhovujícím stavu. Naopak, je uvedeno jeho vybavení všemi nutnými bohoslužebnými předměty. Pohořelá byla dlouhodobě pouze budova tamní fary. Žák si své radenínské obydlí zrovna nepochvaloval.²⁸ Od radenínské vrchnosti dostával ročně 50 zlatých, na desátcích dohromady 30 strychů žita, 2 strychy pšenice, 2 strychy hrachu, 3 strychy ječmene a 30 strychů ovsa. Kvůli zmíněným 50 zlatým neměl farář nárok na někdejší farní pole u Radenína, z nichž by se dalo sklízet kolem 10 korců (nebo měřic) zrna. Polnosti vrchnost pronajímala poddaným, kteří z nich církvi nic neplatili. Zrovna tak měl farář povědomí o louce, z níž se sklízela vůz sena, a zahrada s ovocnými stromy, které si vrchnost díky dlouhodobé absenci faráře přivlastnila a užívala sama. Je to doklad o přibližném rozsahu zádušního majetku radenínského kostela snad již z předhusitského období. Víme, že „Na farářsku“ je pomístní název pro pole východně od vsi

²⁸ „Penes Ecclesiam Radeninensem domum quasi Parochialem pro nunc habeo, cubiculum nisi pro nocturna quiete nullum habeo“.

a pojmenování usedlosti „U Farských“ (čp. 45) nasvědčuje, kde asi stála středověká farní budova.²⁹

Po Žákovi následovali faráři Daniel Antonín Hruška (předtím administrátor v Hrobech) a Ondřej Smetana. V letech 1682-1705 byla farnost administrována (dočasně spravována), a to převážně kněžími z řádu cisterciáků a tábořskými augustiniány. V roce 1692 zde působil exjezuita Bohumír Hynek Bilovský ze slezského Hlučína, populární barokní kazatel známý svou radikalitou. Všichni ještě museli pobývat v Radeníně. Druhou relaci sepsal kněz Daniel Tadeáš Slavík 14. června 1700.³⁰ Ten žil na radenínském zámku, v nuzně zařízeném obydlí. Vybavení kostela doznalo oproti roku 1677 menších změn. Nejsvětější svátost byla uchovávána pouze v tabernákulu v radenínském kostele, při kterém Slavíkův předchůdce zřídil funkci kostelníka. Na desátcích dostával kněz vedle 50 zlatých 30 strychů žita a stejné množství ovsa.³¹

Fara v Choustníku byla obnovena a na stálo obsazena v letech 1705-06. Radenín byl do roku 1758 její filiálkou, poté jej hraběnka Marie Terezie Kolovratová nechala připojit k Hrobům. Rokem 1756 počíná samostatná řada matričních knih (starší choustnické matriky shořely, a to nejméně dvakrát³²), vedených pro Radenín, Krtov, Chrbonín a Dlouhou Lhotu, od roku 1758 již jen pro Radenín a později Terezín.³³ Filiální kostel svaté Markéty v Radeníně je dnes cennou, v jádru gotickou stavbou, sloužící občasným bohoslužebným účelům. Díky jeho poloze a mohutné hřbitovní zdi usuzoval Sedláček zároveň na obranný účel stavby. Význam památky ještě umocňuje boční polygonální kaple svaté Barbory s barokními malbami a soubor renesančních náhrobků Zuzany Černínové a jejích příbuzných, jejichž životní radosti i starosti známe z dochované korespondence.

---

²⁹ Oskar Lederer, *Na Radeníně*, Kraj kalicha VI, 1929, s. 38.

³⁰ NA Praha, APA I, kniha č. 1346, signatura B 13/6, fol. 34r-36v.

³¹ Na rozdíl od předchozí zprávy je uvedeno, že finanční částku platí poddaní.

³² Bílý klade přesídlení farářů do Radenína snad až do doby Homutů. Datum shoření fary a tím i matrik mylně klade do let 1690-96. I. Bílý, *Z nejstarších choustnických matrik*, Časopis Rodopisné společnosti československé v Praze II, 1930, s. 23-24.

³³ Státní oblastní archiv Třeboň, Sběrka matrik Jihočeského kraje, Farní úřad Hroby, knihy 13-19.

Příloha

Seznam jmenovitě uvedených nekajících se osob z Radenína (na základě zповědních seznamů vydaných Šimákem). Nekající = ti, kteří se ani o Velikonocích nedostavili ke zpovědi.

Rok	Jméno
1671	Paulus Buzek, pobuda
1674	Martin Dudač
1676	Kateřina Přibilka
	Jan Přibil
	Alina Přibilka
	Anna vovčačka
1677	Martin Dudař
	Anna vovčačka
1683	Jan Svoboda
	jeho žena